

Nr 933

Av fru Sjövall, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 69, angående anslag för budgetåret 1964/65 till vissa forskningsråd m. m.

I proposition nr 69 föreslås en ökning av anslagen till forskningsråden med 14,4 mkr. Denna förhållandevis stora ökning är glädjande som uttryck för ökad förståelse för forskningens betydelse, för framåtskridande och för ekonomisk tillväxt. De av forskningsråden äskade anslagen har dock nedprutats med 35,5 %. Fördelning av äskade och erhållna anslag framgår av bifogad bilaga.

Även om forskningens roll för ett samhälles välstånd nu erkännes, finner man samtidigt i den allmänna debatten uppgifter om forskningens roll, som tyder på en alltför överdriven värdering av densamma. En nu vanlig uppgift är att forskningen svarar för 90 % av produktivitetsökningen medan kapitalinvesteringar endast skulle svara för 10 %. Vid närmare granskning av de undersökningar på vilka sådana siffror bygger visar det sig emellertid att beräkningarna utförts på så sätt att en uppdelning av produktivitetsökningen skett i två delar. Den ena består av den produktivitetshöjning som orsakats av ökat kapital. Den andra delen utgör tekniska framsteg, vars summa beror på olika förändringar i samhället. Här ingår bl. a. förbättrad utbildning, överflyttning av arbetskraft mellan olika näringsgrenar och andra liknande faktorer som ej kan betraktas som resultat av forskningen. En amerikansk undersökning, som försöker göra en mera detaljerad uppdelning, uppger en siffra på 36 % av produktivitetsökningen som orsakad av ökad kunskap. Av denna anges i sin tur en femtedel bero på forskningen. Det fåtal vetenskapliga undersökningar som finns om forskningens roll visar vidare att man varit nödd att arbeta med osäkra och i vissa fall godtyckliga värderingar. Dessutom kan inför sådana beräkningar ifrågasättas dels om de indexberäkningar på vilka jämförelserna av produktivitet utvecklingen över en längre tid vilar inte inför en systematisk tendens i beräkningen, dels om det är sakligt riktigt att dela upp produktivitetsökningen i från varandra skilda delar, var och en med sin orsaksfaktor. Snarare torde det vara så att de olika faktorerna samspelar och att de endast har effekt tillsammans. Det kan t. ex. vara diskutabelt om forskningsinsatser och investeringar kan varieras oberoende av varandra och om inte forskningsresultaten fordrar investeringar för att kunna utnyttjas.

Att man inte endast får räkna med den totala forskningsinsatsen kan demonstreras med en hänvisning till USA, som trots sin ovanligt höga forskningskvot inte uppvisar någon exceptionellt snabb tillväxt. Ett annat exempel

är Japan, vars industriella tillväxt är synnerligen snabb utan samtidig någorlunda hög forskningskvot. Uppgifterna om denna varierar väsentligt, och i en departementspromemoria i år om forskningen anges i ett och samma stycke att Japans forskningskvot 1960 utgjorde 1 %, att den är av samma storlek som Sveriges samt slutligen att den är exceptionellt hög.

De anförda uppgifterna torde visa att man ej endast kan bedöma den andel av utgifterna som ägnas åt forskning utan att även fördelningen av forskningskostnaderna på olika projekt liksom även övriga förhållanden i samhället har stor betydelse. En förutsättning för att investerade medel skall ge hög effekt är även att planeringsarbetet och övriga organisatoriska arbetsuppgifter ägnas stor omsorg.

I propositionen tycker man sig nämligen märka en strävan att bevisa en hög forskningsandel i de tabeller som anger forskningsanslagens andel i driftbudgetens totala omslutning (s. 8—15). Det är t. ex. tveksamt om det är riktigt att reducera anslagen till universitet och högskolor med 50 % och ange att resten gått till forskning. En allmän uppfattning inom dessa institutioner är att en betydligt mindre andel vore mera realistisk. Likaså är det tveksamt om samma faktor kan användas under så lång period som från 1946 till 1965. Det är sannolikt att det ökade elevantalet under senare år utan motsvarande ökning av högre tjänster lett till en reduktion av forskningsandelen. Utan en närmare undersökning om vad som gällt tidigare år torde tabellsiffrorna inte kunna betraktas som mer än en godtycklig uppgift. Anslagen till branschforskningsinstitutet förefaller att samtidigt ha skurits ned till hälften, vilket väl förmodligen är en orättvis antydning om att dessa skulle försumma sin forskning. Summeringen av forskningskostnaderna förefaller också godtycklig, vilket demonstreras av att statistiska centralbyråns anslag i sin helhet räknats gå till forskning med motiveringen att dess verksamhet får representera annan samhällsvetenskaplig forskning inom förvaltningen. En sådan kalkyl förstärker intrycket av godtycklighet.

Dessa beräkningar understryker alltså behovet av en vederhäftig forskningsstatistik i landet och ger anledning till önskemål om åtgärder för att skapa en sådan. Statistiska centralbyrån har börjat komplettera uppgifterna för en sammanställning av industriella forskningskostnader, men motsvarande insamlingsarbete är tydligen önskvärt även för statliga institutioners vidkommande. Det är emellertid angeläget att sådana uppgifter utgår från ett korrekt utgångsvärde. De uppgifter som lämnats i propositionen synes därför behöva ytterligare granskas innan de används i vidare omfattning. En sådan granskning skulle förmodligen visa att de angivna uppgifterna även om nu föreslagna ökning av forskningsanslagen borde reduceras. I detta sammanhang borde också beaktas frågan om alla forskningsanslag har samma betydelse för den samhällsekonomiska utvecklingen. Försvarets forskning kan t. ex. knappast anses på samma sätt som den civila forskningen påverka den ekonomiska utvecklingen.

Inför denna nya syn på forskningskapitalets betydelse som nu börjar tränga fram och vars bakgrund tecknas i proposition nr 96 måste det med skärpa understrykas att beräkningar vilka läggs till grund för värdering av forskningsinsatser måste ske så strikt vetenskapligt som möjligt. Dessa beräkningar blir grundläggande för vår forskningspolitik, och de kommer att vara avgörande för utformningen av våra insatser, dvs. för strukturen av 1970- och 1980-talens svenska samhälle.

Det förtjänar också understrykas att någon enhetlig forskningspolitik ej tidigare funnits i Sverige — tabell 4 i proposition nr 69 understryker detta med dess starkt variabla anslag, både inom angivna grupper liksom mellan dessa, under åren 1946—1956.

Samordnings- och upprustningsarbetet är påbörjat, men det är viktigt att framhålla att vi bara befinner oss i dess första skede och att någon klar ekonomisk och politisk linje ännu inte finns, även om förslagen i propositionen utgör ett första mycket väsentligt steg. En allvarlig brist i propositionen är dock att den endast sysslar med budgetåret 1964/65 och att någon utfästelse om målen för kommande budgetår ej är lämnad, samtidigt som forskningsberedningen för första gången inkrävt treårsplaner från forskningsråden.

Det kan ej finnas någon anledning, om man ansluter sig till teorien om kunskapskapitalets betydelse för ett samhälles välfärd, att inte statsmakterna här lika väl som beträffande socialpolitik, försvar, sjukvårdsväsen m. m. snabbt preciserar målet och ger ekonomiska resurser för en successiv uppbyggnad.

Bärande skäl för att i denna nya omvärderande period av forskningens betydelse göra så betydande nedskärningar som skett kan ej heller anses föreligga. Huvudparten av de naturvetenskapligt inriktade råden har framhållit att de under många år tvingats avslå vetenskapligt väl grundade förslag av brist på medel. Särskilt anmärkningsvärt ter sig statsmakternas stöd åt teknisk forskning i form av förslaget om Infor med ett anslag på 20 mkr. samtidigt som man ej ansett det befogat att ytterligare höja anslagen, främst till dessa råd där Infor ju inkopplas i sista ledet av forskningsarbetet.

De två humanistiskt inriktade råden har till skillnad från de övriga mera vagt inriktade planer och idéskisser till framtida forskning som bas för sina äskanden.

Från forskningssidan framhålles nu också de krav som invecklad apparatur och hjälppersonal ställer på ökade medel. En så klar skillnad som möjligt bör dock göras på utrustningsanslag av denna typ, vilka bör bli hänförliga under forskning och under universitetens normala utrustning.

Det framhålles i de olika forskningsrådets betänkanden att trots den upprustning som skett och trots nu ökade anslag föreligger ändå en betydande eftersläpning.

En förstärkning av forskningsrådets anslag bör därför ske utöver pro-

positionens förslag, och mot bakgrund av de äskanden råden gjort och som är synnerligen välmotiverade hemställer jag om en ökning av anslagen med 6 mkr. att fördelas mellan råden sålunda: 2 mkr. på vardera tekniska och naturvetenskapliga forskningsråden, 1,5 mkr. på medicinska och 0,5 mkr. på jordbrukets forskningsråd.

Under hänvisning till ovanstående hemställas,

att riksdagen för budgetåret 1964/65 måtte anvisa till

1. Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning ett reservationsanslag på 13 860 000 kr.;

2. Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning ett reservationsanslag på 15 500 000 kr.;

3. Främjande av forskning på jordbrukets område ett reservationsanslag på 3 450 000 kr.;

4. Teknisk forskning ett reservationsanslag på 15 200 000 kr.

Stockholm den 17 april 1964

Elisabet Sjövall

Anslag till forskningsråden
(Förvaltningsanslagen inräknade)

Forskningsråd	a	b	c	d	Bortprutat belopp för 1964/65	
	Anslag 1963/64	Äskat i petita för 1964/65	Föreslaget i proposition nr 69 år 1964 för 1964/65	Anslags- ökning i %	(b—c)	i % av
Statens humanistiska forskningsråd	2 125 000:—	3 216 000:—	2 826 000:—	27	390 000:—	12,1 %
Statens råd för samhällsforskning	2 091 000:—	3 111 000:—	2 656 000:—	26	455 000:—	14,6 %
Jordbrukets forskningsråd	2 100 000:—	4 000 000:—	2 950 000:—	40	1 050 000:—	26,3 %
Statens medicinska forskningsråd	9 805 000:—	18 786 120:—	13 573 000:—	38	5 213 120:—	27,8 %
Statens naturvetenskapliga forskningsråd	9 159 000:—	19 287 550:—	13 774 000:—	50	5 513 550:—	28,6 %
Statens råd för atomforskning	7 675 000:—	13 500 000:—	8 802 000:—	15	4 698 000:—	34,8 %
Statens tekniska forskningsråd	8 344 000:—	22 244 000:—	13 564 000:—	63	8 680 000:—	39,0 %
Rymdkommittén	2 000 000:—	6 000 000:—	0	— ¹	6 000 000:—	100,0 %
Summa kronor	43 299 000:—	90 144 670:—	58 145 000:—	26	31 999 670:—	35,5 %

¹ Rymdverksamheten har erhållit ca 2,25 mkr., vilket innebär en ökning med 12,5 %. Anslaget är uppdelat mellan statens naturvetenskapliga och statens tekniska forskningsråd och ingår i deras anslagsposter ovan.